

De leegte voorbij

Colofon

ISBN: 978 90 8954 286 1

1e druk 2011

© 2011 Sjak Janssen

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel

of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser B.V.

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Postbus 2532

8901 AA Leeuwarden

Telefoon: 058-2894857

www.elikser.nl

Foto voorkant: Ingrid Fieman

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De leegte voorbij

Sjak Janssen

*If you are travelling
In the north country fair
Where the winds hit heavy
On the borderline
Remember me,
To one who lives there.*

(Bob Dylan)

Proloog

Door een fatale fietsval raakte ik, jaren geleden, in coma. Weer bij bewustzijn kwam ik in een werkelijkheid die de mijne niet was, die ik niet kende, hoe zoekend en speurend ik ook rondkeek. Ik weet het dan nog niet, maar het zal een eerste stap zijn naar een radicale verandering in mijn leven. De gevolgen daarvan zie ik pas veel later. Om mezelf opnieuw in kaart te brengen, was ik gedwongen een rustiger leven te leven. Het is niet makkelijk uit te leggen, hoe ik weer tot mezelf gekomen ben. Misschien is het helemaal niet uit te leggen. Alles wat er nog is, komt uit het niets. Het klinkt misschien als een waanzinnig verhaal en dat is het ook.

Ik ben geboren op het Brabantse platteland en kom uit een gezin bestaande uit vijf broers en een zus. Na mijn studie als chemisch analist, ben ik vanaf 1 januari 1979 tot en met 31 december 2003 werkzaam geweest bij een bedrijf waar grondstoffen gemaakt werden voor de verfindustrie. Daarnaast hield ik me intensief bezig met het maken van theaterproducties, het organiseren van popfestivals en deed ik journalistiek werk voor regionale kranten. Zodoende bouwde ik een grote groep vrienden en kennissen op. Maar door een verstikkend tekort aan bewustzijn, gevoel en concentratievermogen na de fietsval, was ik lang het middelpunt van een wereld vol met hulp. Al de mensen die ik kende boden me een handvat aan. Al die handvatten heb ik aangepakt om verder te kunnen komen. Langzaam bouwde ik zo een nieuw bestaan op.

In “De leegte voorbij” vertel ik over deze zware strijd. Ik was daarbij afhankelijk van iedereen die ik kende. Het maakt het te ingewikkeld al die personen apart te omschrijven. Om

het verhaal voor de lezer begrijpelijk te maken, heb ik daarom verschillende personages samengevoegd tot één persoon. Dat is wel de belangrijkste reden waarom ik fictieve namen gebruik in het verhaal. Maar het gaf me ook de vrijheid de struikelblokken en valkuilen uit mijn leven op te schrijven zoals ik het wilde opschrijven. Zodoende kon ik al schrijvend dicht bij mezelf blijven en hoefde de realiteit zich niet aan te passen. In het verhaal noem ik mezelf Jacques. Daarmee geef ik aan dat het mijn verhaal is en dat het toch anders is. Maar ik ben al schrijvende altijd dichtbij de kern gebleven. Veel mensen zullen dan ook vaak iets van herkenning vinden.

Nu alles is opgeschreven, kan ik het verleden achter me laten. De cirkel is gesloten. Eindelijk toont zich die merkwaardige opluchting te weten dat het echt afgelopen is. Het was een lange weg, zover te komen. Noem het doorzettingsvermogen, nuchterheid, verbijstering, noem het wat je wilt, het doet er niet toe. Ik sta weer op de plaats waar ik wil staan.

0

Voorovergebogen haal ik de bidon uit de houder en zet die aan mijn mond. Ik snak zo naar water. Ik zou een heel fust leeg kunnen drinken. Maar er zit niets meer in, verdikkeme. Ik haal diep adem en stoot die als een windvlaag weer uit. De bidon verdwijnt in de houder. De verzengende hitte vult mijn neusgaten. Het is te warm om nog een tandje bij te schakelen. Trap voor trap gaat het. En dan ... enkele kilometers verderop ... Het fietsstuur slaat om ... De racefiets gaat over de kop ... en er klinkt gekletter. Ik vlieg over het stuur heen en stuiter met mijn hoofd tegen de grond. Met volle teugen adem ik de geur in van heet beton. Het leven spat uiteen in duizenden stukken. Alles is roerloos. Bewegingloos. Alleen het voorwiel draait nog wat na.

Als het leven in de verte verdwijnt, word ik een ongewone stilte gewaar. Mijn gezicht trekt wit weg. Een slotakkoord zet in en een vage glimp van het verleden trekt in een absolute leegte voorbij. Dan wordt het doodstil en aardedonker en zak ik weg in een diepe kuil. De klok staat stil en het begint te regenen.

-1

Ik trap, ik ga omhoog. Ik trap, ik ga omlaag. Het lijkt alsof de hele wereld beweegt en ik in een ruimte van stilte woon. Ik val. Het moet in de hemel zijn. Het asfalt is kokend heet en zacht. Ik zak weg. Ik verzink. Niets bestaat meer. Geen ik. Geen geluid. Geen pijn. Geen gevoel. Alleen nog maar zweven in een luchtledige atmosfeer.

Op het nachtkastje, naast het bed, staat een cd-speler. De muzikale klanken dringen naar binnen. Het geluid sterft in de oren. De klokken luiden. In de lucht hangt de geur van het heilig oliesel. Er is niets, helemaal niets, dat er op wijst dat ik leef.

1

Het moet avond zijn, nacht, het is pikdonker als ik mijn ogen open. Naast het bed staan mensen gebukt naar me te kijken. Het zijn vreemden, schimmen die als lichtende vlekken tegen elkaar plakken. Met moeite draai ik mijn gezicht naar hen toe en ik staar in het grijs, in een ruimte van lichtblauwe muren. Alles is vreemd, nieuw, angstaanjagend, en lijkt van een andere planeet afkomstig te zijn. Een hand raakt mijn wang aan, strijkt over mijn hoofd, over mijn andere wang. Ik voel me bedreigd. Alsof de hele wereld op me afkomt. Waar ben ik? Overal zoek ik naar vertrouwde punten, maar door een zwaar beslagen ruit zie ik alleen een ruimte van duisternis. Buiten klettert de regen tegen het raam en van dat getik ben ik een onderdeel. Mijn geestelijke regendruppels slaan tegen troosteloze ramen en gesloten deuren en maken de wereld duister, troebel en grijs. Het lijkt wel alsof er een moord is gepleegd op mijn bewustzijn. Niets doet nog aan het leven denken. Zelfs het besef van tijd en plaats is als vuilnis van de wereld geveegd. En als er geen besef van tijd en plaats is, lig je verloren in een lege ruimte. Dat klinkt raar en verward en dat is het ook. Ik hink op allerlei bizarre gedachten. Ik ben hier, ik ben daar, ik ben daar, ik ben hier. Het houdt maar niet op. Ik ben nergens meer. Alles lijkt op elkaar. Niets is voor de hand liggend, niets is van elkaar te onderscheiden. Centimeters zijn meters, meters kilometers. Gisteren kan eergisteren zijn, en morgen overmorgen. Ik leef in de absolute leegte. Ik kan me niet begrijpen. Ik doe mijn ogen dicht en ik vertrek met tussenpozen van minuten, kwartieren of uren, wordt me maanden later duidelijk gemaakt.

Ik ben vastgebonden aan bed. Er valt een griezelige stilte. Vanaf het plafond schijnt licht naar beneden. Verward luis- ter ik naar de gesprekken in mijn hoofd. Het gaat allemaal nergens over, maar ik hoor ze continu. Even later, glijdt de klank van een stem als warme adem langs mijn gezicht naar binnen. Vaag herinner ik me die stem, maar de klanken lij- ken overal vandaan te komen. Het is dagen geleden dat mijn ogen opengingen, wordt me verteld. Het zal allemaal wel. Ik ben het vergeten voordat ik het heb begrepen. Mijn over- peinzingen zijn zo vluchtig als gas. Ze gaan nergens heen. Ze komen nergens vandaan. Ze zijn weer weg voordat ze grijpbaar zijn. Ik ben maar een handdruk op een laken, een verloren voorwerp dat niet kan worden opgeraapt. Het lijkt wel alsof ik altijd in dat bed gelegen heb. Het is de mono- loog in mijn hoofd die overheerst. Het ene moment ben ik er even, het andere moment staat alles op zijn kop. Maar ergens in die binnenkast moet iemand zitten die zichzelf zichtbaar wil maken. Want als een menselijk wrak, slim en zwakzin- nig tegelijk, kleef ik me vast aan een foto die uit een jaszak gehaald wordt.

‘Kijk, dit ben ik. Je jongere broer, Frenkey,’ fluistert een man met de foto in zijn hand. ‘En dat zijn je ouders, daar. We staan er allemaal op.’

Hij wijst met zijn wijsvinger naar de rechterzijde van de foto.

‘En dat ben jij.’

Het is stil in de kamer. Doodstil. Ik zie ze daar staan. Mijn ouders, mijn broer. Ik herken ze. Frenkey steekt de foto weer in zijn jaszak. Zou ik dan toch ergens vandaan komen? Het zal wel. Ik moet er over nadenken. Maar mijn hoofd brandt, mijn hoofd brandt. Ik zak verder weg in het zand. Laat me met rust. Sodemieter op. Nu, meteen. Het is me allemaal te veel. Ik wil hier weg. Nee, nee, nee, ik moet

hier weg. Begrijpen jullie dat dan niet. En ik wil zo begrepen worden. Niemand die dat door heeft. Haal me uit dit bed, maak me los, godverdomme. Nu meteen. Maar er gebeurt niets. Met stijf gesloten ogen wurm ik me kronkelend door de riemen. Het zweet staat in mijn handen, het zweet loopt langs mijn rug, langs mijn benen. Ik blijf trekken aan die riemen, aan die godvergeten kloterriemen. Ik breek bijna mijn armen. Ik ontplof zowat. In de kamer doen ze een stap terug. Ze schrikken zich dood, ha, ha. Eigen schuld, dikke bult. Hadden ze me maar los moeten maken.

Ik staar naar het plafond. Een verpleegster zegt dat ik verhuisd ben, dat ik op de vierde verdieping woon. Voorzichtig helpt ze me overeind. Als ik rechtop zit en mijn voeten op de vloer gezet heb, laat ze me los. Ik zet een paar stappen. Slof, slof, slof, gaat het. Het kan bijna niet langzamer. De verpleegster houdt mijn arm weer vast als ik wankelend bij de klerkast aankom, de kastdeur opentrek en er een spijkerbroek, t-shirt en een paar schoenen uit haal. Het zijn mijn kleren, mijn godvergeten eigen kleren, ik herken ze. Voorzichtig ga ik op het bed zitten en ik kleed me aan. Alles is veel te ruim en past nog maar net. De zuster reikt me mijn schoenen aan. Ik schuif mijn voeten in de schoenen, knoop de veters aan elkaar, sta op, en schuifel over de vloer. Een paar stappen naar rechts, een paar naar links. Een paar naar rechts, een paar naar links. Zo probeer ik te lopen. De zuster houdt mijn arm stevig vast. Stap voor stap gaat het beter. Alleen, ik ben moe, doodmoe. Al snel kan ik geen stap meer zetten. Ik kleed me uit, laat de kleren op de grond ploffen en ga op het bed liggen. De zuster raapt de kleren op en hangt ze op de stoel. Als ze de kamer verlaat, doe ik een cd in de speler op het nachtkastje. Popmuzieklanken dringen naar binnen. Het is een onnatuurlijke kalmte die bezit van me neemt. Rustig danst mijn hoofd op het ritme mee. Maar na een

tijdje begint alles te draaien in mijn kop. Ik klamp me vast aan de leuning van het nachtkastje en zet de cd-speler uit. Het gedraai in mijn hoofd houdt maar niet op. Ik leg me te rusten.

Het is enkele dagen later. Er staat een arts naast het bed. Ik speel maar wat met het hoofdkussen. Het gebeurt wel meer dat ik met mijn handen met het hoofdkussen speel als ik niet weet wat ik moet doen. De arts knippert met zijn ogen en vraagt of ik de deken wil wegtrekken en mijn rechterknie wil strekken. Ik ben de beroerdste niet. Met een hamertje tikt de arts zachtjes op mijn knie. Het onderbeen wipt omhoog.

‘Prima,’ zegt de arts. ‘Nu nog even je hartslag meten.’

Na het onderzoek vraagt de arts om even naar buiten te kijken. Ik kom het bed uit en tuur door het raam naar buiten. Voor de bosrand staat een groot gebouw met rare letters op de voorgevel.

‘Er is iets mis in je hoofd. Je hebt dringend hulp nodig,’ zegt de arts vriendelijk.

Ik knik verstrooid. Het dringt niet tot me door.

‘Jij hebt iets belangrijks in huis dat je moet leren kennen,’ probeert hij me duidelijk te maken. ‘Dat “iets belangrijks” ben jezelf, natuurlijk. Om je dat te laten weten, krijg je binnenkort verschillende lessen.’

Nadere uitleg heeft geen zin. De arts verlaat de kamer, mij in verwarring achterlatend. Ik ben vlees noch vis. Ik voel me zo wanhopig dat ik het wil uitschreeuwen. Maar ik weet me in te houden.

2

Een voorzichtige mist steeg op uit de weilanden. In het buitengebied van de stad klonken de geluiden beduusd, beschaamd, alsof deze buurt moeite had zich aan te passen aan de gewoonte van de stad. Vlak bij het centrum, bij de provinciale weg, begon het drukker te worden. Auto's die uit de richting van het centrum kwamen, scheurden langs me heen. Een busje toeterde toen ik niet op tijd aan de kant ging. Ik keek even op. Ik stak mijn middelvinger omhoog en fietste verder. Ik was al vrij laat. Straks moest ik me daar ook nog op zien te knappen. Eenmaal de stad uit, was het weer rustig op de weg. Om op tijd te zijn, stampte ik flink op de pedalen. Dwars door de villawijk van een nabij liggend dorp fietste ik een natuurgebied in. Op het fietspad dat naast een heidegebied lag, zette ik nog wat verder aan. Het zweet parelde over mijn voorhoofd. Het was het fietspad waar ik vroeger met mijn ouders op zondagmiddagen veel kwam. Ik schakelde nog een versnelling hoger en zette mijn handen midden op het stuur van mijn racefiets. Terwijl ik verder fietste, gingen mijn gedachten terug naar mijn kindertijd. Op die dagen klapperde in de keuken een vliegerraam in en uit het slot, stond een ketel op het fornuis en was de tafel altijd gedekt. In de hoek van de kamer stond een luie stoel met een bruinachtige geruite stof, die van mijn vader was. In een andere hoek stond de televisie. Op de tv stond een zwart-wit foto die eerder op de schoorsteen stond. Tegen een witte tussenmuur stond de radio, die overdag altijd aan stond, op de plank. Slecht hadden we het niet. De zomers waren warm, de akkers hadden korenstoppels, in de tuin wapperden overalls aan de lijn en augustus was vliegermaand. Dat was op een foto te zien die in de kamer op een bijzettafeltje stond. In die tijd van zekerheid

en geborgenheid, speelden zich veel onschuldige dingen af. De wereld was van mij en mijn vriendjes. We verzonnen de meest vreemde bezigheden. De guitenstreken waren al uitgehaald voordat we ons dat bewust waren. Maar het ging ook weleens fout. Zo lag ik met mijn maatjes op een middag bij een bosrand in de sloot. Afgesproken werd dat er iemand onderuit gemept zou worden als er een auto zou naderen. Ik schikte me in de slachtofferrol. Op het moment dat er enkele auto's kwamen aanrijden, kropen we uit de greppel en zochten we een geschikt plekje in het gras. Mijn vriendjes vloerden me en vluchtten haastig weg. Ik bedekte mijn kleren met bladeren, alsof ik over de grond gerold was, en wachtte tot een van de chauffeurs zou stoppen. Of ze zagen me niet liggen, of ze hadden het spelletje door, de eerste auto's remden niet eens. Maar net op het moment dat ik het voor gezien wilde houden, werd een claxon ingedrukt en trapte iemand vol op de rem. De auto stond nog maar amper stil of een chauffeuse met rood hoofd stapte uit. Ik rechtte mijn hoofd, wilde ervandoor gaan maar bleef op de grond liggen. Er steeg een geluid op dat me de rillingen over mijn lijf joeg. Een keer of drie gilte de dame korte en felle angstkreten terwijl ze met de palm van haar vlakke hand klapjes tegen mijn gezicht gaf. Haar heldere, gillende stem was het enige geluid. De vogels waren vertrokken, de wind lag stil, en de laagstaande herfstzon was kleurloos. Ik bleef doodstil liggen. Zonder haar stem te dempen zei de dame toen: 'Ik sleur je mee naar het politiebureau als je nog ooit zoiets uithaalt. Beloof het me dat je het nooit meer zult doen.'

Ik opende mijn ogen en zette ze op een kiertje. Door de spleetjes zag ik een jonge vrouw met lang blond haar die me een por in mijn zij gaf. Toen ze dat nogmaals wilde doen, sprong ik overeind en zei: 'Ja, ja, ik, ik, ik beloof het.'

'Beloof het nog een keer, en zeg dat je spijt hebt.'

'Ik, ik, ik ... Ik doe het nooit meer.'

‘Ik zal het door de vingers zien, maar o wee als ik je nog ooit zo zie liggen, jongetje. Ik schrok me dood.’

Ze gaf me nog een por tegen mijn ribben en ik deed alsof het heel veel pijn deed. Toen stond ze op, keek me boos aan, ging de auto in, en ze reed weg. Het was maar goed dat niemand uit het dorp me daar bezig had gezien. Ik zou me dood hebben geschaamd. Deze stunt was alsof ik de loop van een geweer tegen mijn gezicht kreeg. In sluipgang kroop ik naar mijn maatjes. Zonder een teken te geven renden we, tegen de zon in, over brekende takken, over steile heuveltjes, over bonte straten met grote mensen, de pubertijd in.

Ik glimlachte even. Het was een herinnering die bleef beklijven. Ik schakelde nog een tandje bij en ik hoorde de ketting overschakelen. Voor de rest was het rustig. Het pure genot dat ik in die kalmte ervoer, was met geen pen te beschrijven. Ik werd er helemaal week van. Als mijn missie lukte, zou ik dit stuk iedere dag moeten fietsen. Ik voelde al een misselijkheid in mijn maag opkomen. Tijdens mijn studie had ik allerlei baantjes gehad, van popjournalist tot acteur, van winkelbediende tot schoonmaker. Op al die plekken schoof ik mijn antenne uit en tastte ik de omgeving af. Telkens bleek dan dat ik niet bestand was tegen de sleur van een strak leven. Bij elke trap op de pedalen vroeg ik me af of ik me wel aan een bedrijf wilde vastbinden. Het leven van drank, feestjes en rock-'n-roll beviel me veel beter. Maar ik wist ook dat het zo niet eeuwig kon doorgaan. En mijn moeder had al eens voorzichtig gezegd dat het onderhand tijd was te solliciteren. Een paar avonden later ging ik toch maar eens op tijd naar mijn slaapkamer. Op mijn bureau lag een stapeltje Muziekkranten OOR. Ik gooide de kranten op mijn eenpersoonsbed en poetste het stof van mijn bureau. Daarna liep ik naar een eikenhouten kast en haalde een plaat met een gele banaan op de hoes tevoorschijn. Ik haalde de plaat

uit de hoes, veegde de stof met een borsteltje eraf en legde de plaat op de pick-up. Het duurde niet lang of de experimenteerdrijf die terug te vinden was op de buitensporige en uitermate compromisloze plaat van the Velvet Underground & Nico, klonk door de kamer. Uit de krantenbak pakte ik de krant van voorbijzaterdag. In de bijlage stond een advertentie waarin gevraagd werd naar een kwaliteitscontroleur bij een chemisch bedrijf.

‘Ach, het zal wel,’ dacht ik. Ik zag er het nut niet zo van in. Toch zetelde ik me even later achter mijn bureau. Het was eind jaren zeventig. Pc’s waren er nog niet. Ik nam een schrijfblok en balpen uit de lade en schreef een sollicitatiebrief. Mocht ik aangenomen worden, is het toch maar voor eventjes, hield ik mezelf voor. Nog diezelfde avond bracht ik die brief naar de brievenbus. Tot mijn verbazing werd ik anderhalve week later uitgenodigd voor een gesprek.

Op het eind van het heidegebied boog de weg af naar een industrieterrein. De hoofdstraat stond aan de rechterkant vol met fabrieksgebouwen en opslagruimtes. Aan het eind van deze weg sloeg ik rechtsaf, stuurde mijn racefiets de stoep op en reed de inrit op. Voor me stond een ijzeren hek, aan de linkerkant daarvan was een draaihek waar mensen een voor een naar binnen stapten. Links voor het hek was de portiersloge. Een man met een donkerblauw uniform zat er achter het glas. Toen ik van mijn fiets stapte, boog de portier zich voorover en schoof hij het luikje opzij.

‘Kan ik je helpen?’

Ik veegde mijn voorhoofd af met de mouw van mijn lichtgroene fietsjas en ik knikte. ‘Ik kom voor een sollicitatiegesprek. Kan ik hier ergens douchen?’

De portier wees naar een grijsbruine loods. ‘Daar zijn wasbakken. Je kunt je daar ook verkleden. De fiets kun je zolang in dat fietsenrek parkeren.’